

ІНФОРМАЦІЙНА ПАМ'ЯТКА щодо протидії та недопущення випадків домашнього насильства

ВСТУП

Незважаючи на те, що сім'я є первинним та основним осередком суспільства, тривалий час питання насильства у родині не підлягало широкому обговоренню, а тим більше не йшла мова про необхідність пошуку шляхів вирішення даної проблеми.

Цьому сприяв той факт, що сімейні відносини у слов'янській ментальності залишаються, як правило, закритими для суспільного нагляду і втручання та регламентуються здебільшого нормами моралі, звичаями і традиціями.

Подекуди люди звикли вважати насильством лише грубі його форми, які завдають фізичного болю або тілесних ушкоджень. При цьому, більш легкі види насильства (приниження, образи з використанням лайливих слів, обмеження свободи дій і пересування, можливості вільно спілкуватися з родичами і друзями тощо), як насильство інколи не розпізнаються. Як результат, потерпілі не бажають повідомляти про такі випадки вважаючи їх звичними речами.

Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 7 грудня 2017 року № 2229-VIII, який набрав чинності 7 січня 2018 року, запровадив нові механізми захисту осіб від домашнього насильства.

Норми нового Закону суттєво розширюють «коло осіб», насильство між якими вважається домашнім насильством.

1. ПОНЯТТЯ ТА ВИДИ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Домашнє насильство – діяння (дії або бездіяльність) фізичного, сексуального, психологічного або економічного насильства, що вчиняються в сім'ї чи в межах місця проживання або між родичами, або між колишнім чи теперішнім подружжям, або між іншими особами, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у родинних відносинах чи у шлюбі між собою, незалежно від того, чи проживає (проживала) особа, яка вчинила домашнє насильство, у тому самому місці, що й постраждала особа, а також погрози вчинення таких діянь (*відповідно до п. 3 ч. 1 статті 1 розділу I ЗУ «Про запобігання та протидію домашньому насильству»*).

Виділяють чотири форми домашнього насильства відповідно до вищезазначеного Закону України: фізичне, сексуальне, психологічне та економічне, та їх ознаки:

1. Фізичне насильство – ляпаси, стусани, штовхання, щипання, шмагання, кусання, а також незаконне позбавлення волі, нанесення побоїв, мордування, заподіяння тілесних ушкоджень різного ступеня тяжкості, залишення в небезпеці, ненадання допомоги особі, яка перебуває в небезпечному для життя

стані, заподіяння смерті, вчинення інших правопорушень насильницького характеру;

2. Сексуальне насильство – будь-які діяння сексуального характеру, вчинені стосовно повнолітньої особи без її згоди або стосовно дитини незалежно від її згоди, або в присутності дитини, примушування до акту сексуального характеру з третьою особою, а також інші правопорушення проти статевої свободи чи статевої недоторканості особи, у тому числі вчинені стосовно дитини або в її присутності;

3. Психологічне насильство – словесні образи, погрози, у тому числі щодо третіх осіб, приниження, переслідування, залякування, інші діяння, спрямовані на обмеження волевиявлення особи, контроль у репродуктивній сфері, якщо такі дії або бездіяльність викликали у постраждалої особи побоювання за свою безпеку чи безпеку третіх осіб, спричинили емоційну невпевненість, нездатність захистити себе або завдали шкоди психічному здоров'ю особи;

4. Економічне насильство – умисне позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна, коштів чи документів або можливості користуватися ними, залишення без догляду чи піклування, перешкоджання в отриманні необхідних послуг з лікування чи реабілітації, заборону працювати, примушування до праці, заборону навчатися та інші правопорушення економічного характеру.

Насильство в сім'ї – будь-які умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному та психічному здоров'ю.

2. ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ВЧИНЕННЯ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Особи, які вчинили домашнє насильство, несуть кримінальну, адміністративну чи цивільно-правову відповідальність відповідно до закону.

На кого поширюється законодавство про запобігання та протидію домашньому насильству?

Незалежно від факту спільного проживання поширюється на таких осіб:

- 1) подружжя;
- 2) колишнє подружжя;
- 3) наречені;
- 4) мати (батько) або діти одного з подружжя (колишнього подружжя) та інший з подружжя (колишнього подружжя);
- 5) особи, які спільно проживають (проживали) однією сім'єю, але не перебувають (не перебували) у шлюбі між собою, їхні батьки та діти;
- 6) особи, які мають спільну дитину (дітей);
- 7) батьки (мати, батько) і дитина (діти);
- 8) дід (баба) та онук (онука);
- 9) прадід (прабаба) та правнук (правнучка);
- 10) вітчим (мачуха) та пасинок (падчерка);

11) рідні брати і сестри;

12) інші родичі: дядько (тітка) та племінник (племінниця), двоюрідні брати і сестри, двоюрідний дід (баба) та двоюрідний онук (онука);

13) діти подружжя, колишнього подружжя, наречених, осіб, які мають спільну дитину (дітей), які не є спільними або всиновленими;

14) опікуни, піклувальники, їхні діти та особи, які перебувають (перебували) під опікою, піклуванням;

15) прийомні батьки, батьки-вихователі, патронатні вихователі, їхні діти та прийомні діти, діти-вихованці, діти, які проживають (проживали) в сім'ї патронатного вихователя.

Дія законодавства про запобігання та протидію домашньому насильству поширюється також на інших родичів, інших осіб, які пов'язані спільним побутом, мають взаємні права та обов'язки, за умови спільного проживання, а також на суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

2.1 Адміністративна відповідальність осіб за вчинення домашнього насильства

Так адміністративна відповідальність передбачає:

штраф;

громадські роботи 30-40 годин;

арешт до 10 діб.

Так, адміністративна відповідальність за вчинення домашнього насильства передбачена статтею 173-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення. Відповідно до санкції вказаної статті, вчинення домашнього насильства або насильства за ознакою статі, тобто умисне вчинення будь-яких діянь (дій або бездіяльності) фізичного, психологічного чи економічного характеру (застосування насильства, що не спричинило тілесних ушкоджень, погрози, образи чи переслідування, позбавлення житла, їжі, одягу, іншого майна або коштів, на які потерпілий має передбачене законом право, тощо), внаслідок чого могла бути чи була завдана шкода фізичному або психічному здоров'ю потерпілого, а так само невиконання термінового заборонного припису особою, стосовно якої він винесений, або неповідомлення уповноваженим підрозділам органів Національної поліції України про місце свого тимчасового перебування в разі винесення такого припису, - тягнуть за собою накладення штрафу від десяти до двадцяти неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від тридцяти до сорока годин, або адміністративний арешт на строк до десяти діб.

Ті самі дії, вчинені особою, яку протягом року було піддано адміністративному стягненню за одне з порушень, передбачених частиною першою цієї статті, - тягнуть за собою накладення штрафу від двадцяти до сорока неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або громадські роботи на строк від сорока до шістдесяти годин, або адміністративний арешт на строк до п'ятнадцяти діб.

2.2 Кримінальна відповідальність осіб за вчинення домашнього насильства

Кримінальна відповідальність передбачає:
 громадські роботи 150-240 годин, арешт до 6 місяців;
 обмеження волі до 5 років;
 позбавлення волі до 2 років.

Кримінальна відповідальність, передбачена статтею 126-1 (Домашнє насильство) Кримінального кодексу України: відповідно до санкції цієї статті домашнє насильство, тобто умисне систематичне вчинення фізичного, психологічного або економічного насильства щодо подружжя чи колишнього подружжя або іншої особи, з якою винний перебуває (перебував) у сімейних або близьких відносинах, що призводить до фізичних або психологічних страждань, розладів здоров'я, втрати працездатності, емоційної залежності або погіршення якості життя потерпілої особи, карається громадськими роботами на строк від ста п'ятдесяти до двохсот сорока годин, або арештом на строк до шести місяців, або обмеженням волі на строк до п'яти років, або позбавленням волі на строк до двох років.

Стаття 390-1. Невиконання обмежувальних заходів, обмежувальних приписів або непроходження програми для кривдників. Умисне невиконання обмежувальних заходів, передбачених статтею 91-1 цього Кодексу, або умисне невиконання обмежувальних приписів, або умисне ухилення від проходження програми для кривдників особою, щодо якої такі заходи застосовані судом, караються арештом на строк до шести місяців або обмеженням волі на строк до двох років.

2.3 Відповідальність посадових осіб / військовослужбовців/ поліцейських осіб рядового і начальницького складу служби цивільного захисту тощо за вчинення домашнього насильства

Держава несе відповідальність за протиправні акти, вчинені її представниками.

Загальною вимогою є те, що чиновники / особи рядового і начальницького складу служби цивільного захисту повинні поважати закон й утримуватися від актів, які вважаються протиправними в міжнародному праві, а також захищати громадян від вчинення таких актів іншими недержавними суб'єктами.

Тож Україна, щоб забезпечити застосування належних заходів щодо актів домашнього насильства та насильства за ознакою статі, вчинених недержавними суб'єктами, таку відповідальність закріпила у своїх нормативно-правових актах.

Стаття 31 Закону України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»¹² вказує, що: «Посадові та службові особи, визнані винними у порушенні вимог законодавства у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, несуть відповідальність відповідно до закону.». Відповідно до законодавства, посадові та службові особи уповноважених підрозділів органів Національної поліції України, на яких покладено обов'язок здійснювати заходи

у сфері запобігання та протидії домашньому насильству несуть адміністративну, кримінальну, дисциплінарну відповідальність.

Статтею 15 Кодексу про адміністративні правопорушення встановлено Відповідальність військовослужбовців та інших осіб, на яких поширюється дія дисциплінарних статутів, за вчинення адміністративних правопорушень

Військовослужбовці, військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів, а також особи рядового і начальницького складів Державної кримінально-виконавчої служби України, служби цивільного захисту і Державної служби спеціального зв'язку та захисту інформації України, поліцейські несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами.

У разі притягнення таких осіб до відповідальності за вчинення домашнього насильства, насильства за ознакою статі направлення особи, яка вчинила таке насильство, на проходження програми для осіб, які вчинили домашнє насильство чи насильство за ознакою статі, здійснюється на загальних підставах.

Також, ці особи несуть відповідальність за адміністративні правопорушення за дисциплінарними статутами (Дисциплінарний статут Збройних Сил України, Дисциплінарний статут служби цивільного захисту, Дисциплінарний статут органів внутрішніх справ України).

Крім цього, відповідно до частини 5 статті 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачено, що за вчинення військових адміністративних правопорушень військовослужбовці, а також військовозобов'язані та резервісти під час проходження зборів несуть відповідальність, передбачену главою 13-Б цього кодексу, за умови, якщо ці правопорушення не тягнуть за собою кримінальну відповідальність.

2.4 Додаткові заходи впливу, які можуть бути застосовані стосовно кривдника

Поряд з притягненням до адміністративної чи кримінальної відповідальності до особи, яка вчинила домашнє насильство, можливе застосування також заходів цивільно-правової відповідальності, які полягають в необхідності відшкодування потерпілому завданої моральної та матеріальної шкоди.

Додаткові заходи впливу, які можуть бути застосовані стосовно кривдника: терміновий заборонний припис, який може містити такі заходи:

зобов'язання залишити місце проживання (перебування) постраждалої особи;

заборона на вхід та перебування в місці проживання (перебування) постраждалої особи;

заборона в будь-який спосіб контактувати з постраждалою особою.

Виноситься терміновий заборонний припис на строк до 10 діб.

Ще одним інструментом захисту постраждалої особи є обмежувальний припис, який виноситься судом на строк від 1 до 6 місяців. Він може бути продовжений на такий самий строк, та містить більше заборон для кривдника.

Так, обмежувальний припис містить такі заходи:

заборона перебувати в місці спільного проживання (перебування) з постраждалою особою;

заборона особисто і через третіх осіб розшукувати постраждалу особу, якщо вона за власним бажанням перебуває у місці, невідомому кривднику, переслідувати її та в будь-який спосіб спілкуватися з нею; усунення перешкод у користуванні майном, що є об'єктом права спільної сумісної власності або особистою приватною власністю постраждалої особи;

обмеження спілкування з постраждалою дитиною;

заборона наближатися на визначену відстань до місця проживання (перебування), навчання, роботи, інших місць частого відвідування постраждалою особою;

заборона вести листування, телефонні переговори з постраждалою особою або контактувати з нею через інші засоби зв'язку особисто і через третіх осіб.

Спеціальними заходами протидії проти кривдника є:

терміновий заборонний припис стосовно кривдника (поліцією до 10 днів; лише у випадках домашнього насильства);

обмежувальний припис стосовно кривдника (судом до 6 місяців; у випадках домашнього насильства);

взяття на профілактичний облік кривдника та проведення з ним профілактичної роботи (поліцією; у випадках домашнього насильства);

направлення кривдника на проходження програми для кривдників (судом або за згодою; у випадках домашнього насильства).

Застосування до кривдника того чи іншого спеціального заходу не виключає можливості притягнення його до адміністративної або кримінальної відповідальності.

3. ДІЇ ПОТЕРПІЛОЇ / ПОТЕРПІЛОГО У ВИПАДКУ ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Що робити, якщо випадок насильства трапився?

1. Зверніться для зняття побоїв!

У разі, якщо Ви стали жертвою домашнього фізичного або сексуального насильства навіть якщо у Вас не має видимих ознак ушкоджень (наприклад синців чи подряпин), НЕГАЙНО вирушайте на прийом до лікаря у травмпункт/судово-медичного експерта, щоб своєчасно зафіксувати тілесні ушкодження і визначити ступінь їх тяжкості.

Надалі це допоможе притягнути Вашого кривдника до кримінальної відповідальності.

В подальшому висновок експерта буде вагомим доказом у суді.

2. Складіть письмову заяву про вчинення кримінального правопорушення!

У разі вчинення фізичного або домашнього насильства, бажано НЕГАЙНО звернутись до нижчезазначених органів для складання письмової заяви про вчинення кримінального правопорушення, до якого слід додати копію висновку судово-медичного експерта, до якого можна звернутися у разі . У такій заяві слід

коротко та чітко описати всі обставини справи. Також письмова заява може бути направлена, як цінний лист з повідомленням про доставку.

4. ОРГАНИ ДЛЯ ЗВЕРНЕННЯ ПОСТРАЖДАЛОЇ / -ЛОГО ПРО ВИПАДОК ДОМАШНЬОГО НАСИЛЬСТВА

Органи, куди звернутися, якщо Ви постраждали від домашнього насильства:

1. Поліція.

Про факт вчинення домашнього насильства необхідно повідомити за телефоном 102 або особисто звернутися із заявою до відділу поліції за місцем перебування. Співробітники поліції фіксують факт вчинення такого насильства, надають інформацію щодо наявних надавачів соціальних послуг, а також скерувати постраждалу особу (разом із дітьми) до спеціального закладу.

Важливо, що з метою усунення небезпеки для життя і здоров'я постраждалих осіб та недопущення продовження чи повторного вчинення такого насильства поліцейськими застосовується терміновий заборонний припис до кривдника.

2. Структурні підрозділи місцевих державних адміністрацій та органів місцевого самоврядування до компетенції яких належить здійснення заходів у сфері запобігання та протидії домашньому насильству.

Здійснюють прийом та реєстрації заяв і повідомлень про вчинення домашнього насильства.

3. Заклади охорони здоров'я.

Надають невідкладну медичну допомогу, забезпечують проведення необхідного медичного обстеження постраждалих осіб, які звернулися особисто або направлені іншими суб'єктами, та документують результати обстеження, забезпечують проведення діагностичних та лікувально-профілактичних заходів.

4. Центри соціальних служб, центри соціально-психологічної допомоги, притулки для постраждалих осіб, притулки для дітей, центри соціально-психологічної реабілітації дітей, центри медико-соціальної реабілітації постраждалих осіб, центри надання соціальних послуг в громадах, кризові центри, мобільні бригади соціально-психологічної допомоги та інші заклади.

Надають соціальні послуги постраждалим особам.

5. Центрах надання безоплатної правової допомоги.

Особи, які постраждали від домашнього насильства, мають право отримати послуги адвоката безкоштовно.

6. Суд.

Також постраждалі особи мають право звернутися до суду із заявою про видачу обмежувального припису стосовно кривдника.

5. КОНТАКТИ ДЛЯ ТЕРМІНОВОГО ЗВЕРНЕННЯ

Корисні контакти для термінового звернення:

102 – поліція;

103 – швидка допомога

0-800-500-335 – національна гаряча лінія з протидії насильству та торгівлі людьми ГО «Ла Страда»;

1547 – всеукраїнська урядова «гаряча лінія» з протидії торгівлі людьми, запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі та насильству стосовно дітей (цілодобово безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів);

0-800-50-17-20; 044-299-74-08 – гаряча лінія Уповноваженого з прав людини (працює: понеділок - п'ятниця з 9:00-20:00, субота, неділя з 9:00 -15:00); адреса електронної пошти зазначеної гарячої лінії – hotline@ombudsman.gov.ua.

0-800-213-103 – Єдиний контакт-центр безоплатної правової допомоги, адреса електронної пошти: info@legalaidd.gov.ua (перенаправлення – цілодобово, консультація юриста: Пн. – Пт. з 9:00 до 18:00, безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів);

чат-бот МВС у VIBER; TELEGRAM: #ДійПротиНасильства;

044-254-75-88 – Управління дотримання прав людини Національної поліції України;

116123 – національна «гаряча лінія» з питань запобігання насильству в сім'ї, торгівлі людьми та гендерної дискримінації: (цілодобово, безкоштовно зі стаціонарних та мобільних телефонів);

національна дитяча «гаряча лінія» з питання захисту прав дітей:

116111 – Пн. – Пт. з 12:00 до 16:00 (безкоштовно з мобільних телефонів);

0800500225 (безкоштовно зі стаціонарних телефонів).

Звернувшись за телефонами гарячих ліній, ви можете отримати: інформаційні, психологічні та юридичні консультації; інші види допомоги.

Постраждала особа має право на:

1. Дієвий, ефективний та невідкладний захист в усіх випадках домашнього насильства, недопущення повторних випадків домашнього насильства;

2. Звернення особисто або через свого представника до суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

3. Отримання повної та вичерпної інформації від суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, про свої права і соціальні послуги, медичну, соціальну, психологічну допомогу, якими вона може скористатися;

4. Повагу до честі та гідності, уважне та гуманне ставлення з боку суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству;

5. Конфіденційність інформації особистого характеру, яка стала відома суб'єктам, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, під час роботи з постраждалою особою, та захист персональних даних;

6. Безоплатне отримання відповідно до законодавства соціальних послуг, медичної, соціальної та психологічної допомоги відповідно до її потреб;

7. Безоплатну правову допомогу у порядку, встановленому Законом України "Про безоплатну правову допомогу";

8. Вибір спеціаліста за статтю (за можливості);

9. Відшкодування кривдниками завданих матеріальних збитків і шкоди, заподіяної фізичному та психічному здоров'ю, у порядку, визначеному законодавством;

10. Звернення до правоохоронних органів і суду з метою притягнення кривдників до відповідальності, застосування до них спеціальних заходів щодо протидії домашньому насильству;

11. Своєчасне отримання інформації про остаточні рішення суду та процесуальні рішення правоохоронних органів, пов'язані з розглядом факту вчинення стосовно неї домашнього насильства, у тому числі пов'язані з ізоляцією кривдника або його звільненням;

12. Інші права, передбачені законодавством у сфері запобігання та протидії домашньому насильству, а також міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України.

Що робити, якщо Ви тривалий час страждаєте від насильства, але до поліції та інших органів Ви ще не готові звертатись?

Телеграм-чати для підтримки осіб, які страждають від домашнього насильства:

телеграм-чат «Правова допомога протидії насильству»
https://t.me/Non_Violence_Bot;

чат-бот #ДійПротиНасильства та https://t.me/police_helpbot.

Якщо ви страждаєте від насильства, не мовчіть!

Звертайтеся за допомогою!

6. КОРОТКИЙ ПЕРЕЛІК МІЖНАРОДНИХ, ЗАКОНОДАВЧИХ ТА НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ АКТІВ ЩОДО ЗАПОБІГАННЯ ТА ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬМУ НАСИЛЬСТВУ

1. Конвенція Ради Європи про попередження насильства щодо жінок та домашнього насильства та боротьбу з цими явищами»

2. Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 «Жінки, мир, безпека»;

3. Закон України «Про запобігання та протидію домашньому насильству»;

4. Закон України «Про охорону дитинства»;

5. Закон України «Про захист суспільної моралі»;

6. Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії булінгу (цькуванню)»;

7. Указ Президента України від 21 вересня 2020 року №398/2020 «Про невідкладні заходи із запобігання та протидії домашньому насильству, насильству за ознакою статі, захисту прав осіб, які постраждали від такого насильства»;

8. Постанова Кабінету Міністрів України від 22 серпня 2018 р. «Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі»

9. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 „Про затвердження Порядку взаємодії суб'єктів, що здійснюють заходи у сфері запобігання та протидії домашньому насильству і насильству за ознакою статі”;

10. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 від 10.10.2018 р. № 728-р „Про затвердження Концепції Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2023 року”;

11. Постанова Кабінету Міністрів України від 22.08.2018 р. № 658 від 24.02.2021 р. № 145 «Питання Державної соціальної програми запобігання та протидії домашньому насильству та насильству за ознакою статі на період до 2025 року»
